सुसान बी. अँथनी

स्त्री हक्काच्या योद्धा

सुसान बी. अँथनी

स्त्री हक्काच्या योद्धा

लेखिका: डेबोरा

मराठी: अश्विनी बर्वे

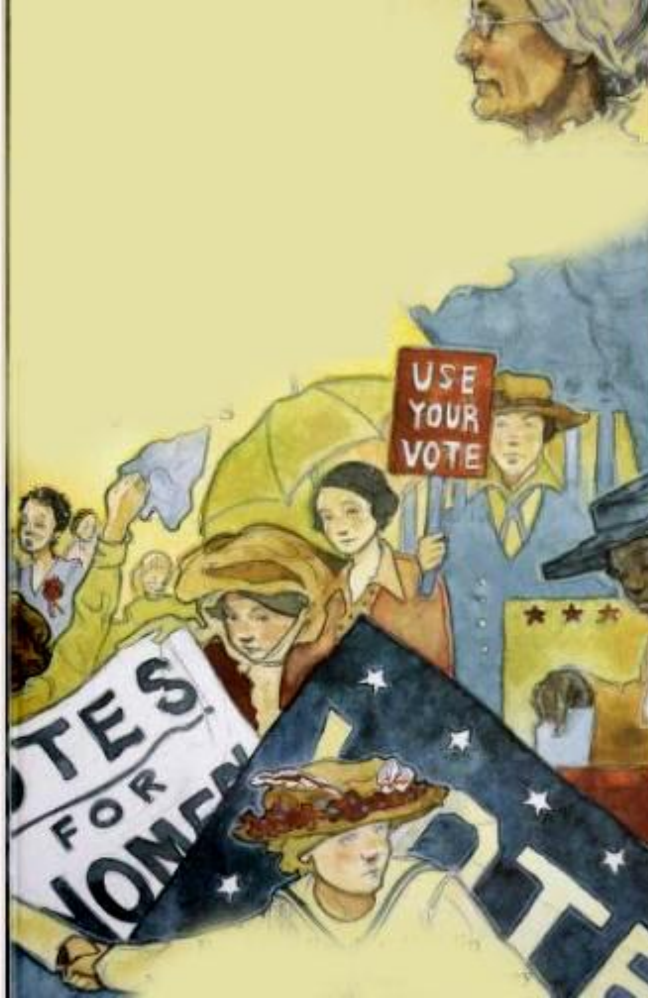

सुसान बी. अँथनी

स्त्री हक्काच्या योद्धा

“अपयश अशक्य आहे!"

- सुसान बी. अँथनी

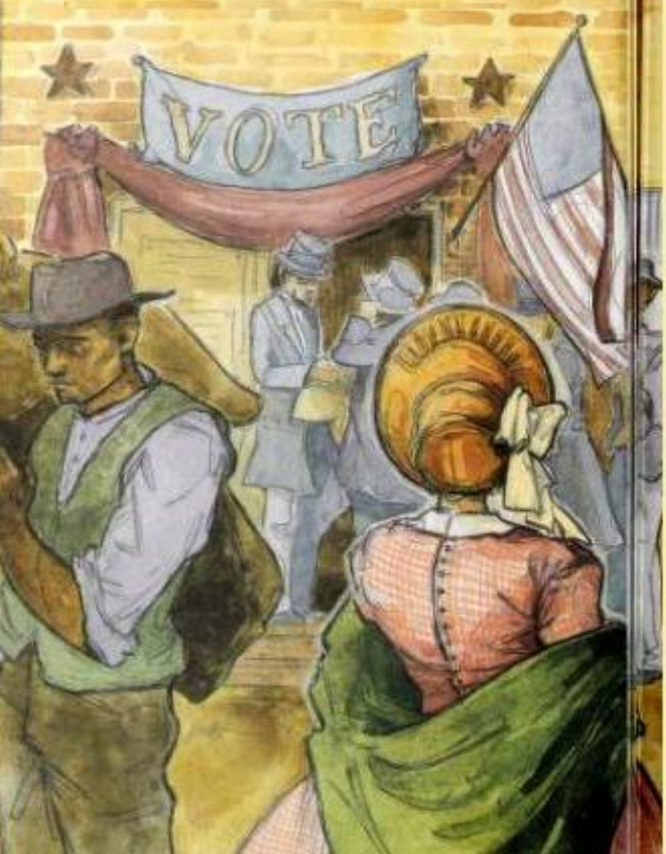

एक कष्टाळू मुलगी

सुसान बी. अँथनी यांचा जन्म १८२० मध्ये झाला तेव्हा अमेरिकेत लोकांना आपल्या आवडीचे काम करण्याचा आणि जीवन जगण्याचा हक्क नव्हता. लोक गुलाम होते, ते सर्व हक्कांपासून वंचित होते. स्त्रियांचे हक्क खूप खूप मर्यादित होते.लग्न झालेल्या स्त्रिया जमिनीचा मालक होऊ शकत नव्हत्या. मुली महाविद्यालयात जाऊ शकत नव्हत्या. स्त्रियांना मतदानाचा अधिकार नव्हता.

सुसान, यूएसएच्या परिस्थितीमध्ये बदल करण्याची इच्छा होती. अमेरिकन स्त्रियांना पुरुषांसारखा मतदानाचा अधिकार मिळाला पाहिजे असे तिला वाटत होते. तिची मैत्रीण एलिझाबेथ केडी स्टॅन्टनच्या सोबत सुसानने महिलांच्या हक्कासाठी संघर्ष केला. पण मतदानाचा हक्क मिळवण्यासाठी फार काळ जावा लागला. ज्याची कल्पना तिने केली नव्हती.

सुसान ब्राउनवेल अँथनी यांचा जन्म मॅसॅच्युसेट्समध्ये झाला. त्यांचे वडील, डॅनियल, क्वेकर्स पंथाचे होते. त्यांचा कष्टमय साध्या जीवनावर विश्वास होता. सुसानच्या वडिलांची एक गिरणी होती, जिथे तरुण मुली सुती कापड विणत असत. गिरणीतील अकरा मुली सुसानच्या मोठ्या कुटुंबासोबत राहत होत्या.सुसान आणि तिच्या बहिणी या सर्व लोकांसाठी स्वयंपाक आणि साफसफाई करण्यात त्यांच्या आईला मदत करत असत. वीस पाव भाजायला पूर्ण दिवस लागायचा!

त्या काळातील अनेक लोकांपेक्षा वेगळे. सुसानच्या वडिलांचा विश्वास होता की मुलींना शिक्षण मिळाले पाहिजे. सुसान वयाच्या चौथ्या वर्षीच वाचायला शिकली. पण अंधुक प्रकाशात जास्त वेळ पुस्तके वाचल्याने तिच्या डोळ्यांना त्रास व्हायचा. अंधुक प्रकाशात वाचल्यामुळे सुसानचा उजवा डोळा तिरळा झाला आणि आयुष्यभर तसाच राहिला. तरीही, सुसानला शिकण्याची आवड होती. कधीकधी ती शाळेत जायची. इतर वेळी ती घरीच थांबायची.

जेव्हा सुसान अकरा वर्षांची होती, तेव्हा तिने तिच्या वडिलांना गिरणीतील इतर कामगारांची प्रमुख म्हणून एका तरुण स्त्रीला नेमण्यास सांगितले, कारण सुसानला दिसत होते की प्रमुख असलेल्या पुरुषापेक्षा त्या स्त्रीला जास्त माहिती आहे.सुसानच्या वडिलांनी नकार दिला. जरी ते स्त्री-पुरुष समान आहेत असे मानत असले तरी, काम करण्याची पद्धत बदलण्यास ते तयार नव्हते. आणि त्या काळात पुरुषच नेहमी प्रमुख असायचा. सुसानचे तिच्या वडिलांवर प्रेम होते, पण तिला त्यांचा निर्णय समजत नव्हता. एक स्त्री प्रमुख का नसावी? जग बदलायला सुरुवात का करू नये?सुसानने लहान मुलगी असतानाच असे अवघड प्रश्न विचारायला सुरुवात केली.

सुसान किशोरवयीन असतानाच तिच्या कुटुंबावर कठीण काळ ओढवला. तिच्या वडिलांचा गिरणीचा व्यवसाय बुडाला आणि त्यांना त्यांचे घरही गमवावे लागले.
कुटुंबाला आर्थिक मदत करण्यासाठी सुझानने एका निवासी शाळेत शिक्षिकेची नोकरी स्वीकारली. तिला आपल्या कुटुंबाची खूप आठवण येत असे. तरीही, लवकरच सुझानला एकटे राहण्याची सवय झाली.
तिने आपल्या कामात चांगली कामगिरी केली आणि ती मुख्याध्यापिका बनली.
सुसानचे काही पुरुष मित्र होते, तरीही तिने शेवटी लग्न न करण्याचा निर्णय घेतला; कारण तिला तिचे स्वातंत्र्य गमवायचे नव्हते.दहा वर्षे शिक्षिकेचे काम केल्यानंतर, सुझान नवीन आव्हाने स्वीकारण्यास सज्ज झाली. तिला अमेरिकेला अधिक चांगले बनवण्याच्या कार्यात काहीतरी योगदान द्यायचे होते. पण एकटी स्त्री यात काय करू शकत होती?

"गुलामगिरीसुद्धा किळसवाणी गोष्ट आहे......."

- सुसान बी. अँथनी १८५४

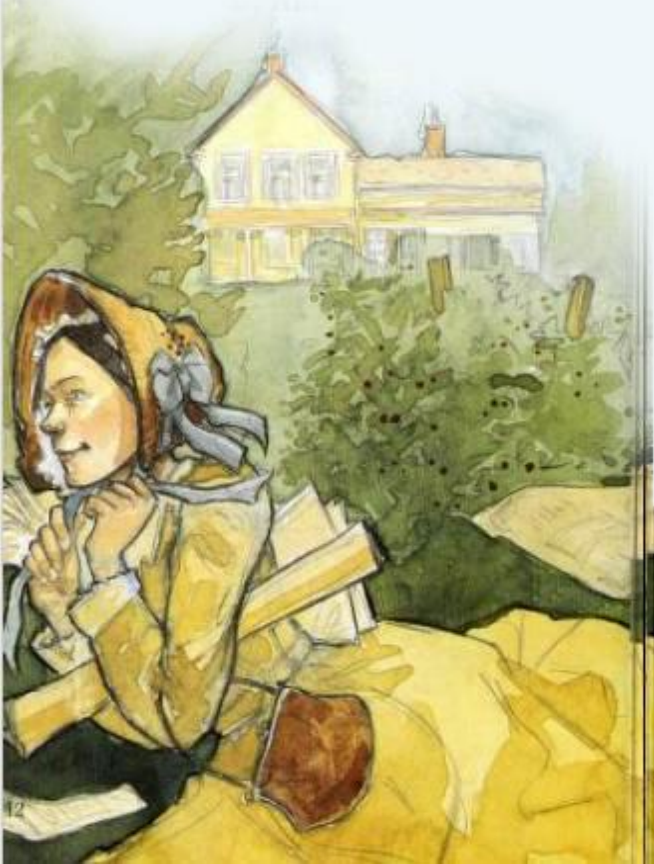

प्रकरण दुसरे
सुसानचा बदलासाठीचा प्रयत्न

सुझान साधारण तीस वर्षांची असताना न्यूयॉर्कमधील रॉचेस्टरजवळील आपल्या कुटुंबाच्या नवीन शेतावर राहायला गेली. सुरुवातीला सुझानने कुटुंबाच्या शेतावरील कामांत मदत करण्यात आपला वेळ घालवला. पण लवकरच ती आपला जास्तीत जास्त वेळ स्वतःसारख्याच अशा लोकांसोबत घालवू लागली, ज्यांना अमेरिकेत सुधारणा घडवून आणायच्या होत्या. एखाद्या महत्त्वाच्या बैठकीला घाईघाईने निघून जाणे आणि रास्बेरीच्या रोपांना पाणी द्यायचे विसरणे, हे सुसानच्या स्वभावाला अगदी साजेसे होते!

सुसानच्या अनेक नवीन मित्र-मैत्रिणींमध्ये गुलामगिरीची प्रथा नष्ट करू पाहणाऱ्यांचा (ॲबोलिशनिस्ट्सचा) समावेश होता. सुसान आणि तिचे कुटुंब 'अंडरग्राउंड रेलरोड' या गटाचा भाग बनले; हा गट पळून आलेल्या गुलामांना उत्तरेकडील कॅनडाच्या दिशेने आणि स्वातंत्र्याकडे जाण्यास मदत करत असे. सुसानचे घर गुलामगिरी-विरोधी कार्यकर्त्यांच्या भेटीगाठींचे आणि एकत्र जमण्याचे ठिकाण बनले.

त्यानंतर, १८५१ मध्ये सुझान न्यूयॉर्कमधील 'सेनेका फॉल्स' या शहरात गेली. तिथे एका रस्त्याच्या कोपऱ्यावर तिची ओळख एलिझाबेथ कॅडी स्टँटन यांच्याशी झाली. श्रीमती स्टँटन यांना भेटून सुसान खूप उत्साहित झाली होती. महिलांच्या हक्कांसाठी केलेल्या कार्यामुळे श्रीमती स्टँटन आधीच प्रसिद्ध होत्या.

सुसानला माहित होते की, मिसेस स्टॅन्टन यांनी लुक्रेटिया मॉट यांच्यासोबत जुलै १८४८ मध्ये पहिले महिला हक्क अधिवेशन आयोजित केले होते. या बैठकीत मिसेस स्टॅन्टन यांनी घोषित केले होते की, स्त्रिया पुरुषांच्या समान आहेत. त्या म्हणाल्या की, विवाहित स्त्रियांना मालमत्ता बाळगण्याचा हक्क असावा. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, मिसेस स्टॅन्टन यांचा विश्वास होता की स्त्रियांना मतदानाचा हक्क असावा!जवळजवळ प्रत्येकाला वाटत होते की, अमेरिकन स्त्रियांसाठी मतदानाच्या हक्काची मागणी करणे हे एलिझाबेथ केडी स्टॅन्टन यांचे मूर्खपणाचे कृत्य होते. पण सुसान मिसेस स्टॅन्टन यांच्याशी सहमत होती. तिला जाणीव होती की, जोपर्यंत स्त्रियांना मतदानाचा, मालमत्तेचा आणि पूर्ण नागरिक असण्याचा हक्क मिळत नाही, तोपर्यंत त्यांच्या स्वतःच्या जीवनावर त्यांचे नियंत्रण असणार नाही किंवा त्यांना पुरुषांइतके समान हक्क मिळणार नाहीत.

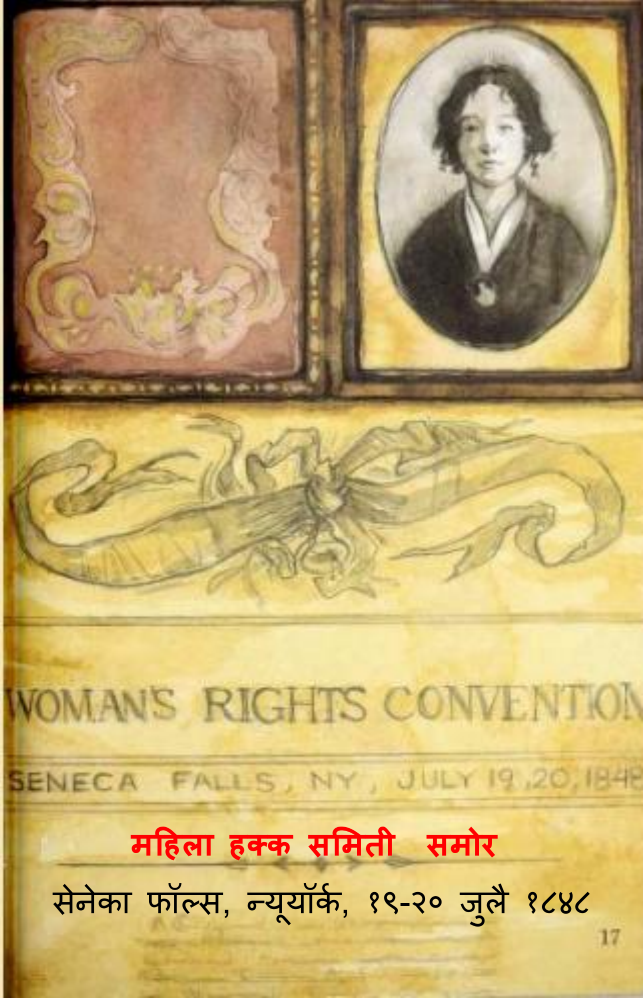

महिला हक्क समिती समोर

सेनेका फॉल्स, न्यूयॉर्क, १९-२० जुलै १८४८

कोणतेही खरी स्त्री स्वतःला ओळखेल,

- सुसान बी. अँथनी १८५७

प्रकरण तिसरे
मैत्रीण आणि लढवय्यी

काही काळातच सुसान आणि मिसेस स्टँटन घनिष्ठ मैत्रिणी बनल्या आणि महिलांच्या हक्कांसाठीच्या लढ्याचे नेतृत्व करू लागल्या. मिसेस स्टँटन यांना अनेकदा आपल्या लहान मुलांसोबत घरीच राहावे लागत असे, त्यामुळे हा विचार लोकांपर्यंत पोहोचवण्याची जबाबदारी सुसानवर आली.सुसानने संपूर्ण न्यूयॉर्क राज्यातील लोकांपर्यंत महिलांच्या हक्कांचा संदेश पोहोचवण्याचे कार्य हाती घेतले. सुझॅन बी. अँथनी यांना त्यांचे खरे कार्य गवसले होते.

सुसानचा बराचसा वेळ प्रवासात जायचा. ती रेल्वेने किंवा गाडीतून एकटीच प्रवास करायची. कधीकधी उघड्या स्लेजमधून (बर्फावरून चालणाऱ्या गाडीतून) जाताना तिला हिमवादळांचाही सामना करावा लागायचा.प्रवासाचा खर्च भागवण्यासाठी, सुसान आपल्या भाषणांसाठी पंचवीस सेंट्सचे शुल्क आकारायची. कधीकधी तिचे भाषण ऐकण्यासाठी शेकडो लोक जमायचे, तर कधीकधी मात्र खूपच कमी लोक उपस्थित राहायचे.

स्त्रियांवर अन्याय करणाऱ्या कायद्यांमध्ये बदल करण्याच्या गरजेबद्दल सुसान साध्या आणि स्पष्ट शब्दांत बोलायची. तिने स्त्रियांना स्वतःसाठी ठामपणे उभे राहण्याचे आणि स्वतंत्र व कणखर बनण्याचे आवाहन केले. सुसानचे म्हणणे होते की, स्त्रीने स्वतःचे निर्णय स्वतःच घेतले पाहिजेत, स्वतःची कामे स्वतः केली पाहिजेत आणि स्वतःच्या पायावर उभे राहिले पाहिजे. आणि सुसान बी. अँथनी स्वतः अगदी तसेच करत होत्या.

आम्ही सतत स्वतःचे काम पुढे चालू ठेवले पाहिजे..."

- सुसान बी. अँथनी १९०३

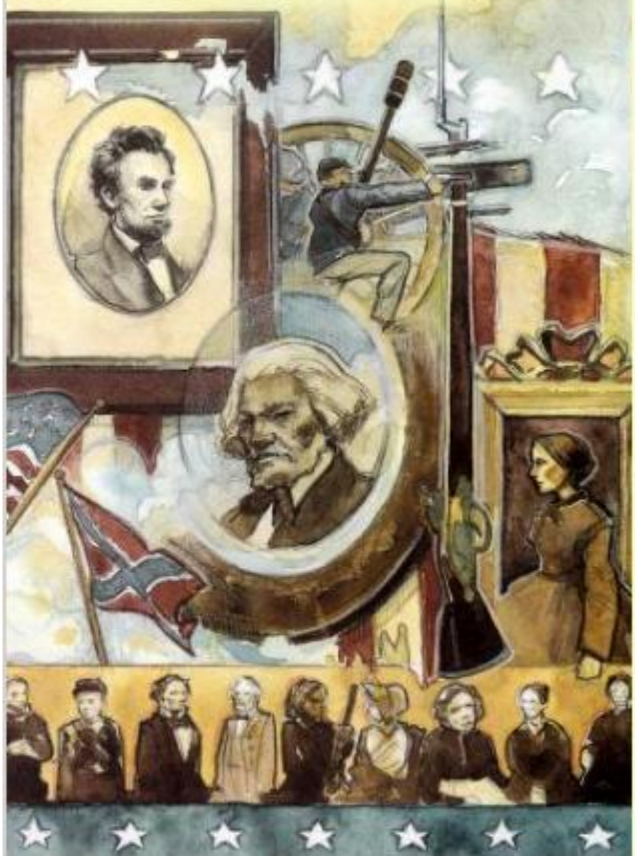

प्रकरण चौथे:
मतदानाचा अधिकार

महिलांच्या हक्कांसाठी आवाज उठवण्यासोबतच, सुसान यांनी गुलामगिरी नष्ट करण्यासाठी काम करणाऱ्या कार्यकर्त्यांसोबतही काम केले. गुलामगिरी नष्ट करू पाहणाऱ्या त्या पुरुषांचे एकच ध्येय होते: गुलाम बनवलेल्या लोकांना मुक्त करणे. सुसान यांनी त्यांच्या या कार्यात साथ द्यावी, याचा त्यांना आनंदच होता. मात्र, महिलांच्या हक्कांसाठी लढा देण्याची त्यांची इच्छा नव्हती. १८६१ मध्ये यादवी युद्ध (Civil War) सुरू झाले. या युद्धाच्या काळात सर्वांचे लक्ष केवळ उत्तर आणि दक्षिण यांच्यातील संघर्षावरच केंद्रित होते.परंतु, १८६५ मध्ये हे युद्ध संपले. गुलाम मुक्त झाल्यानंतर, सुसान यांना अशी आशा होती की सर्व अमेरिकन नागरिकांना — मग ते गोरे असोत वा कृष्णवर्णीय, पुरुष असोत वा महिला — मतदानाचा अधिकार मिळेल.

१८६५ मध्ये काँग्रेसने अमेरिकेच्या संविधानातील चौदावी घटनादुरुस्ती मंजूर केली. यामुळे पूर्वीच्या गुलाम असलेल्यांना मतदानाचा अधिकार मिळाला, परंतु तो केवळ पुरुषांपुरताच मर्यादित होता. कृष्णवर्णीय असोत वा गोऱ्या, सर्व महिलांना मात्र यासाठी प्रतीक्षा करावी लागणार होती.सुसान, श्रीमती स्टँटन आणि स्वतः गुलामगिरीतून मुक्त झालेल्या सोजर्नर ट्रथ यांच्यासह अनेक महिला या गोष्टीमुळे संतप्त आणि नाराज झाल्या होत्या. तरीही त्यांच्यासमोर दुसरा कोणताही पर्याय नव्हता; त्यांना आपला लढा चालूच ठेवायचा होता.

सुसान आणि श्रीमती स्टँटन यांनी विविध राज्यांचा दौरा केला आणि महिलांच्या मतदानाच्या अधिकारासाठी आवाज उठवला. त्यांनी 'नॅशनल वुमन सफ्रेज असोसिएशन' (राष्ट्रीय महिला मताधिकार संघटना) नावाची संस्थाही स्थापन केली.कायदे आणि लोकांची विचारसरणी बदलण्याचे काम आव्हानात्मक होते. समान हक्कांचा मनापासून पुरस्कार करणाऱ्या महिलांमध्येही, अमेरिकेत बदल घडवून आणण्याच्या सर्वोत्तम मार्गाबाबत नेहमीच एकमत होत नसे. तरीही सुसानने कधीच हार मानली नाही.

माझे नागरी हक्क हे माझे नैसर्गिक हक्क
दोन्ही दुर्लक्षित केले गेले.
- सुसान बी. अँथनी, १८७३

प्रकरण पाचवे
अपयश अशक्य आहे.

१८७२ मध्ये सुसानने अमेरिकेच्या कायद्याची कसोटी लावली. निवडणुकीच्या दिवशी ती आणि देशभरातील शंभरहून अधिक महिला मतदानासाठी मतदानासाठी गेल्या. "बरं, मी गेले आणि ते गेले आणि ते केले!" सुसानने तिच्या प्रिय मैत्रिणी श्रीमती स्टँटनला पत्र लिहिले. तिच्या अपेक्षेप्रमाणे सुसानला अटक करण्यात आली. ती तुरुंगात गेली नाही, पण तिच्यावर खटला चालवला गेला. न्यायाधीशांनी तिला दोषी ठरवले. जेव्हा त्याने सुसानला विचारले की तिला काही बोलायचे आहे का, तेव्हा तिने तिच्या पायावर उडी मारली आणि एक धाडसी भाषण दिले. पण त्याचा काही उपयोग झाला नाही.

४ जुलै १८७६ रोजी अमेरिकेच्या स्वातंत्र्याला शंभर वर्षे पूर्ण झाली. फिलाडेल्फिया येथे झालेल्या एका समारंभात 'स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा' (Declaration of Independence) वाचून दाखवण्यात आला. कार्यक्रमाच्या शेवटी, सर्वांना आश्चर्यचकित करत, सुसान उठल्या आणि त्यांनी एक नवीन जाहीरनामा सर्वांच्या हाती दिला - तो होता 'महिलांच्या हक्कांचा जाहीरनामा' (Declaration of Rights for Women).सुसान आणि इतर महिलांनी आपला लढा काँग्रेसपर्यंत (अमेरिकेच्या विधिमंडळापर्यंत) नेला. १८८७ पासून काँग्रेसने महिलांना मतदानाचा अधिकार देण्यासाठी अमेरिकेच्या संविधानात बदल करण्याबाबत विचार करण्यास सुरुवात केली. परंतु, वर्षानुवर्षे काँग्रेसने त्याला नकारच दिला.फेब्रुवारी १९०६ मध्ये सुसान बी. अँथनी ८६ वर्षांच्या झाल्या. त्यांच्या जिवलग मैत्रिणीचे, श्रीमती स्टँटन यांचे, काही वर्षांपूर्वीच निधन झाले होते. सुसान यांनी महिलांच्या हक्कांसंबंधीच्या आपल्या शेवटच्या बैठकीत सहभाग घेतला आणि भविष्यातील कार्यासाठी निधी उभारण्यास मदत केली.

जेव्हा सुसानच्या शेवटच्या भाषणाची वेळ आली, तेव्हा प्रेक्षक टाळ्या वाजवत असताना ती धडपडत उभी राहिली. सुसानचा आवाज स्पष्टपणे घुमला. तिने स्त्रियांना हार न मानण्याचे आवाहन केले. "अपयश अशक्य आहे!" ती उद्गारली. त्यानंतर काही आठवड्यांतच सुसान बी. अँथनी यांचे निधन झाले. अमेरिकन स्त्रियांना मतदानाचा हक्क मिळवण्यासाठी आणखी चौदा वर्षे लागली - अखेर १९२० साल उजाडले.
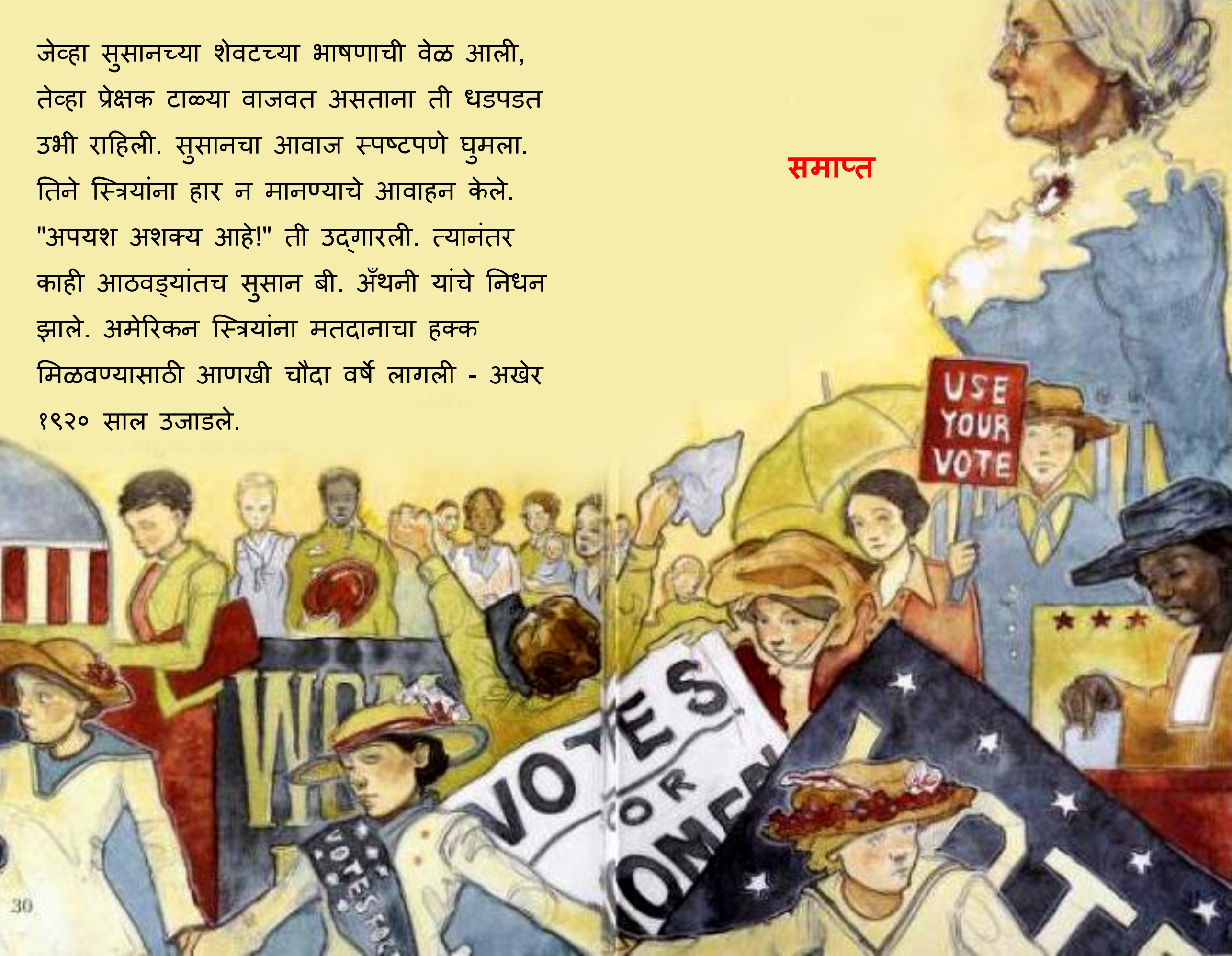
समाप्त